

Anayasa Mahkemesi Tarafından Siyasi Partilerin Dağılma Durumunun Tespit Edilmesi^(*)

Detection of the Dissolution Status of Political Parties by the Constitutional Court

Fatih GÜLER

Öğretim Görevlisi, Doktor

Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Çan Meslek Yüksekokulu
Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü

Anahtar Kelimeler

*Siyasi Parti,
Dağılma Durumu,
Medeni Kanun,
Anayasa Mahkemesi,
Yargıtay Cumhuriyet
Başsavcılığı.*

Öz

Siyasi partilerin tüzel kişiliğini sonlandıran hallerden bir tanesi dağılma durumunun tespit edilmesidir. Siyasi partilerin dağılma durumu ile ilgili Siyasi Partiler Kanunu'nda düzenleme yer almadığından Dernekler Kanunu ve Medeni Kanun hükümleri uygulanmaktadır. Çalışmada Anayasa Mahkemesinin içtihatları ışığında siyasi partilerin dağılma durumunun tespit edilmesi teorik ve pratik çerçevede ele alınmıştır. Siyasi Partiler Kanunu'nun siyasi partilerle ilgili birçok konuyu oldukça ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesine rağmen, Kanun'da dağılma durumunun tespit edilmesine hangi hallerde karar verileceği ve hangi yargı merciinin bununla görevli olacağına ilişkin esas ve usuller bakımından eksiklik olduğuna işaret edilmiştir. Siyasi Partiler Kanunu reformunun gündemde olduğu bir süreçte bu konuya dikkat çekilmesinin faydalı olacağı düşüncesi çalışmanın hareket noktasını oluşturmuştur.

Keywords

*Political Party,
Dissolution Status,
Civil Law,
Constitutional Court,
General Prosecution
Office of the Court of
Cassation.*

Abstract

One of the conditions that terminates the legal personality of political parties is the detection of dissolution. Since there is no regulation in the Political Parties Law regarding the detection of dissolution of political parties, the provisions of the Associations Law and the Civil Law are applied. In the study, the detection of dissolution of political parties is discussed in the light of the of the Constitutional Court decisions and in a theoretical and practical framework. Although many issues related to political parties are regulated in a very detailed way in the Law on Political Parties, it has been pointed out that there is a deficiency in the Law in terms of the principles and procedures regarding the circumstances in which the determination of the dispersal situation will be decided and which judicial authority will be responsible for it. The starting point of the study was the idea that it would be beneficial to draw attention to this issue in a period when the reform of the Political Parties Law is on the agenda.

^(*) Araştırma Makalesi.
Hakem denetiminden geçmiştir.

Gönderim Tarihi: 03.04.2021, Kabul Tarihi: 16.06.2021.

GİRİŞ

Siyasi partiler kurulurlar, faaliyetlerine devam ederler ve nihayetinde kişiliklerinin sona ermesi ile karşı karşıya gelirler. Siyasi partilerin kurulmaları ve faaliyetlerine devam etmeleri kendi iradi davranışları ile olmasına rağmen tüzel kişiliklerinin sona ermesi her zaman kendi iradeleriyle olmayabilir. Siyasi partilerin kendi iradeleri dışında tüzel kişiliğini sonlandıran hallerden bir tanesi dağılma durumlarının yargı organlarınınca tespit edilmesidir.

Siyasi partilerin dağılma durumlarının tespit edilmesi karşılaştırmalı hukuk verileri ile uyumludur. Avrupa Konseyinin danışma organı olan Venedik Komisyonu, 84. Genel Kurulunda “Siyasi Parti Düzenlemelerine İlişkin Kılavuz İlkelerinde” siyasi partilere fiilleri ile orantılı alternatif yaptırımların adil bir yargılama neticesinde uygulanabileceğini kabul etmiştir.¹

Siyasi partilerin belirli eylemsizlik halleri sonrası ortaya çıkan hukuki durumlarının yargı organları tarafından tespiti ile ilgili gerek doktrinde gerek mevzuatta kavramsal bir birliktelik söz konusu değildir. Bu kavram Medeni Kanun’da “kendiliğinden sona erme”, Anayasa Mahkemesi (AYM) kararlarında “kendiliğinden dağılma hali ve buna bağlı olarak hukuki varlığının sona ermesi”, Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun’da “dağılma durumu” olarak ifade edilmiştir. Bunun yanında Anayasa Mahkemesinin tarihsel olarak bu konuyla ilgili verdiği ilk karar olan 1983 tarihli Yüce Görev Partisi kararında da “dağılma durumu” ifadesi kullanılmıştır. Medeni Kanun’da yer alan kendiliğinden sona erme tüzel kişiler açısından öngörülen genel bir kavramdır. Anayasa Mahkemesinin kavramsallaştırması ise içtihadi niteliktedir. Siyasi partilerin belirli eylemsizlik halleri sonrası ortaya çıkan hukuki durumlarının tespiti ile ilgili özellikli tek düzenleme Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun’da yer alması sebebiyle Kanun’un “dağılma durumu” kavramsallaştırmasının temel alınmasının daha doğru olacağı değerlendirilmiştir.

Siyasi partilerin hukuki varlığını sona erdiren olaylardan olan kapatılma akademik olarak oldukça ilgi görmesine ve birçok çalışmaya konu olmasına rağmen siyasi partilerin dağılma durumunun tespiti konusu akademik olarak ilgi görmemiş ve çalışmalara pek konu olmamıştır.² Bunun altında yatan temel sebebin dağılma durumu tespitine konu olan siyasi partilerin kamuoyunda tanınırlığının nispeten düşük olması olduğu söylenebilir.

Çalışmada siyasi partilerin dağılma durumu ele alındıktan sonra Anayasa Mahkemesinin dağılma durumu ile ilgili verdiği kararlardan yola çıkarak genel bir çerçeve çizilmesi hedeflenmiştir. Çalışmada siyasi partilerin genel merkez, il ve ilçe teşkilatlarının tamamını kapsayan tek bir tüzel kişiliğe sahip olduğu kabulünden hareketle bu tüzel kişiliğin dağılma durumu ele alınmış olup il ve ilçe teşkilatlarının dağılma durumunun tespiti çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.³

I. SİYASİ PARTİ TÜZEL KİŞİLİĞİNİN SONA ERMESİ

Uluslararası hukuk alanında dernek olarak kabul edilen siyasi partiler⁴ kişi topluluğu niteliğinde özel hukuk tüzel kişisidirler.⁵ AYM de benzer bir yaklaşımla siyasi partilerin kamu tüzel kişisi olma-

¹ European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission): *Guidelines on Political Party Regulation by OSCE/ODIHR and Venice Commission Adopted by the Venice Commission at its 84th Plenary Session (Venice, 15-16 October 2010)*, 2010, s. 45.

² ÖDEN, Melih: *Türk Anayasa Hukukunda Siyasi Partilerin Anayasaya Aykırı Eylemleri Nedeniyle Kapatılmaları*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2003, s. 13.

³ İl ve ilçe teşkilatların dağılma durumunun tespiti konusu için bkz. GÜLER, Fatih: *Seçimlerin Yönetim ve Denetiminde Görev Alan Kurumların Yapısal ve İşlevsel Sorunlarını Giderici Çözümler*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2021, s. 68-75.

⁴ ŞAHİN, Adil: “İnsan Hakları Hukukunda Siyasal Parti Özgürlüğü ya da AİHM’in 30 Haziran 2009 Tarihli Batasuna Kararını Yeniden Düşünmek”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2010, Cilt 65, Sayı 1, s. 140.

⁵ GÖZLER, Kemal: *Türk Anayasa Hukuku*, 3. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, s. 419.

dığına hükmetmiştir.⁶ Bu çerçevede siyasi partilerin tüzel kişiliğinin sona ermesinde esasen özel hukuk tüzel kişileri için öngörülen kuralların temel alınması gerekliliği ifade edilmelidir.

Siyasi partilerin tüzel kişiliğinin sona ermesinin dört temel şekli bulunmaktadır. Bunlar; kapanma, kapatılma, başka bir siyasi partiyle birleşme ve dağılma durumunun tespitidir. Özel hukuk tüzel kişileri, kural olarak kendilerini kuran gerçek kişilerin serbest iradeleriyle kurulurlar ve yine onların iradeleriyle sona erdirilirler.⁷ Siyasi partilerin kapanması ve başka bir siyasi partiyle birleşmesi siyasi partilerin kendi yetkili kurullarının aldığı iradi kararlar marifetiyle olmasına rağmen kapatılma ve dağılma durumunun tespiti siyasi partinin iradesi dışında yargı organlarınca verilen kararlar eliyle gerçekleşir.

Demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsuru olan siyasi partilerin esasen kendi yetkili organlarının aldığı kararlar ile faaliyetlerine sona erdirmelerinin anayasal değerleri ile daha uyumlu olduğu söylenebilir. Fakat siyasi parti tüzel kişiliğine sahip olmanın sağladığı hak ve yetkileri haiz tüzel kişiliklerin bu kurumun ciddiyeti ile mütenasip asgari sorumlulukları yerine getirmeleri konusunda yargısal tedbirlerin alınması ve hukuki bir takım düzenlemelerin yapılması gerekli ve önemlidir.⁸ Bu düzenlemelerin esasen temel amacı var olan demokratik siyasal hayatının devamının sağlanmasıdır. Bu eğilimin en ağır yaptırımını ise siyasi partilerin kapatılmasıdır.⁹ Diğerisi ise dağılma durumunun tespitidir.

A. Kapanma (Fesih)

Siyasi partilerin kendi iradeleriyle faaliyetlerine son verdiği hallerden birisi kapanma (fesih) olarak ifade edilebilir. Fesih, yetkili organın Kanun ve Tüzük'e uygun aldığı kararla tüzel kişiliğinin sona erdirilmesi olarak tanımlanabilir.¹⁰ Siyasi partilerin yetkili organları gördükleri lüzum üzerine serbestçe kapanmalarına karar verebilirler.

Bir siyasi partinin kapanmasına yani kendini feshetmesine partinin en yüksek karar organı olan büyük kongresinde parti tüzüğünde belirtilen toplanma yeter sayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla karar verilebilir. Siyasi partinin tüzel kişiliği büyük kongrenin kapanma kararını aldığı tarihte sona erer. Kapanma kararları, hükümetin devamlı gözetim ve denetimi altında, büyük kongrenin görevlendireceği bir tasfiye kurulu eliyle uygulanır.

B. Başka Bir Siyasi Partiyle Birleşme (İltihak)

Esasen başka bir siyasi partiyle birleşme siyasi partinin kendini feshinin özel bir halidir. Fesih ile iltihakın sadece amaçları farklıdır.¹¹ Bu doğrultuda da bir siyasi partinin başka bir siyasi partiyle birleşmesine partinin en yüksek karar organı olan büyük kongresinde karar verilebilir. Siyasi partinin başka bir siyasi partiyle birleşmesi ile siyasi partinin tüzel kişiliği sona erer.¹²

Bir siyasi partinin başka bir siyasi partiyle birleşmesine ve böylece hukuki varlığı sona erecek partinin mallarının tasfiye veya intikal şekline partinin büyük kongresince karar verilebilir. Başka bir siyasi partiyle birleşen bir siyasi partinin malları, büyük kongre toplanma yeter sayısının salt çoğunluğunun oyu ile alacağı bir karar üzerine birleşeceği partiye, ilgili partinin de kabul etmesi şartıyla, devredilebilir.

⁶ ORMANOĞLU, H. Derya: "Türkiye'de Seçim Barajı Uygulamasının Temsilde Adalet İlkesine Etkisi", *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2020, Cilt 6, Sayı 2, s. 397-398.

⁷ ÇAĞLAYAN, Ramazan: "Hukukumuzda Kamu Tüzel Kişiliği Kavramı ve Kistasları", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 2016, Sayı 7, s. 376.

⁸ GÜLER, Fatih: "Anayasa Mahkemesi Tarafından Siyasi Partilerin Mali Denetim Sonucunda İçtihadı Olarak Oluşturulan Yeni Bir Karar Türü: Kabul Edilmesinin Mümkün Olmaması", *Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi*, 2021, Cilt 2, Sayı 1, s. 45.

⁹ GÜLER, Fatih: "1982 Anayasası Döneminde Açılan Siyasi Parti Kapatma Davalarında Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Yargısal Tutumları Üzerine Ampirik Bir Araştırma", *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi (JEBPIR)*, 2021, Cilt 7, Sayı 1, s. 193.

¹⁰ AKÇAAL, Mehmet: "Derneğin Mahkeme Kararıyla Sona Ermesi", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2020, Cilt 11, Sayı 1, s. 74.

¹¹ MEHTER, Hamdi: *Siyasi Partilerin Mali İşlemleri ve Denetimleri*, Genişletilmiş 2. Baskı, TÜRMÖB Yayınları-344, Ankara, 2008, s. 128.

¹² ÖZCAN Hüseyin / YANIK Murat: *Siyasi Partiler Hukuku*, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Der Yayınları, 2011, s. 139.

C. Kapatılma

Siyasi partilerin kapatılması, uluslararası alanda son on yılda siyasi partiler hukuku reformunun aktif bir alanı olmuştur.¹³ Benzer şekilde Türkiye’de teori ve pratikte üzerinde en çok araştırılan ve tartışılan konulardan bir tanesi siyasi partilerin kapatılması olmuştur. Gerçekten de siyasi partiler hukuku alanında tamamlanan lisansüstü tezlerin, monografilerin ve makalelerinin büyük bir çoğunluğunun siyasi partilerin kapatılması ile ilgili olduğu görülmektedir.

Siyasi partilerin Anayasa’ya aykırı eylemleri sebebiyle temelli kapatılmaları, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı’nın talebi üzerine AYM tarafından karara bağlanır. Siyasi partilerin kapatılması üç sebeple söz konusu olmaktadır: Birincisi siyasi partilerin tüzük ve programlarının Anayasa’ya aykırılığı, ikincisi siyasi partilerin eylemleri ile Anayasa’ya aykırılığı sebebiyle odak haline gelmesi, üçüncüsü de siyasi partilerin yabancı unsurlardan maddi yardım almasıdır. Siyasi partilerin kapatılması ile siyasi partilerin tüzel kişilikleri sona erer.¹⁴

D. Dağılma Durumunun Tespiti (İnfisah)

Kanun’da yer alan sebeplerin gerçekleşmesiyle herhangi bir işleme gerek kalmaksızın tüzel kişiliğin kendiliğinden sona ermesi¹⁵ olarak tanımlanabilen infisah gerçekleşme anından itibaren ileriye yöneliktir.¹⁶ Dağılma durumunun tespiti durumun belirlenmesine yönelik olup kurucu nitelikte değildir.¹⁷ Dağılma durumunun tespiti, siyasi partinin artık faaliyette bulunmasına gerek kalmadığını ya da faaliyet göstermekte yetersiz olduğunu yansıtır.¹⁸ Anayasa Mahkemesinin dağılma durumunun tespitine yönelik kararı ile siyasi partinin tüzel kişiliği sona erer.¹⁹

Siyasi Partiler Kanunu’nun kapsamını açıklayan ikinci maddesinde kanunun kapatılma ve kapanma ile ilgili hükümleri kapsadığı ifade edilmiş, bu konular kanunda açıkça ve ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Buna rağmen Siyasi Partiler Kanunu’nun kapsamını açıklayan ikinci maddesinde siyasi partilerin dağılma durumu ifade edilmemiş, Siyasi Partiler Kanunu’nda da bu konuyla ilgili bir düzenleme yer almamıştır.

Siyasî Partiler Kanunu’nun 121. maddesinin birinci fıkrasında “*Türk Kanunu Medenîsi ile Dernekler Kanunu’nun ve dernekler hakkında uygulanan diğer kanunların bu kanuna aykırı olmayan hükümleri, siyasî partiler hakkında da uygulanır.*” denilmektedir. 1630 sayılı²⁰ ve 2908 sayılı Dernekler Kanunu’nda dağılma durumunu düzenlemiştir. 4.11.2004 tarih ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu’nda konuyla ilgili hüküm bulunmaması, hüküm bulunmayan hallerde 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun kurallarının uygulanacağı öngörülmesi sebebiyle dağılma durumunun tespiti ile ilgili Türk Medeni Kanunu hükümleri uygulanmaktadır. Türk Medeni Kanunu’nun 87. maddesinde, kuruluş amacının gerçekleşmesinin olanaksız hale gelmesi, ilk genel kurul toplantısının kanunda öngörülen sürede yapılmamış ve zorunlu organların oluşturulmamış olması, tüzük gereğince yönetim kurulunun oluşturulmasının olanaksız hale gelmesi, olağan genel kurul toplantısının iki defa üst üste yapılması gibi durumlar derneğin kendiliğinden sona erme nedenleri olarak sayılmaktadır.

¹³ MOLENAAR, Fransje: “Latin American Regulation of Political Parties: Continuing Trends and Breaks with the Past”, *The Legal Regulation of Political Parties Working Paper 17*, 2012, s. 16.

¹⁴ ÇELİKAY, H. Sabri: *1982 Anayasası ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Türkiye’de Siyasi Parti Kapatma Rejimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002, s. 268.

¹⁵ AKINTÜRK, Turgut / ATEŞ, Derya: *Medeni Hukuk*, 23. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2017, s. 190.

¹⁶ TOPÇUOĞLU, Metin: “Anonim Şirketlerin Mahkeme Kararıyla Feshi”, *Öneri Dergisi*, 1997, Cilt 2, Sayı 8, Adnan Tezel Anısına Özel Sayı, s. 99.

¹⁷ BENLİ, Fatma: *Derneklerin Sona Erme Nedenleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 75-76.

¹⁸ SALDIRIM, Mustafa: “Cumhuriyet Savcısı’nın Özel Hukukta Dernek ve Sendika Tüzel Kişiliğinin Sona Erdirilmesine İlişkin Görevleri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2005, Sayı 59, s. 369.

¹⁹ ÖZCAN / YANIK, s. 139.

²⁰ YENİCE, Kazım: “Dernekler - Yönetimsel ve Yargısal Denetim”, *Danıştay Dergisi*, 1977, Sayı 26-27, s. 7.

II. DAĞILMA DURUMUNUN TESPİTİNE İHTİYAÇ DUYULMASININ GEREKÇESİ

Siyasi partiler, anayasal değerleri sebebiyle bir takım ayrıcalıklara, bağımsızlıklara ve muafiyetlere sahiptirler. Örneğin, parti tarafından elde edilen gelirlerden hiçbir surette vergi, resim ve harç alınmamaktadır. Propaganda araçları, seçimin başlangıcından propaganda süresinin sonuna kadar her türlü harç ve resimlerden muafır. Burada siyasi partilerin belirli gelirlerinden vergi alınmayarak dolaylı bir kamusal finansman alanı oluşturulmaktadır. Dolaylı kamusal finansmanın diğer örneği ise propaganda maksatlı kamusal araçların karşılıksız kullanılmasıdır.²¹ Bu örnekler çoğaltılabilir. Bu hukuki ayrıcalıkların yanında uygulamadan gelen bir takım kolaylıkları kullanma hakkını haiz siyasi partilerin Kanun'un aradığı asgari standartları karşılama konusunda istekli olmaları, en azından faaliyetlerine devam eder durumda olmaları beklenir.

Türkiye'nin "hayalet partiler cenneti" haline geldiğine yönelik eleştiriler,²² tabela partilerin sayısının artması²³ ve bu siyasi partilerin zaman zaman kumar oynatılması sebebiyle gündeme gelmesi²⁴ de dağılıma durumunun tespit edilmesine ihtiyaç duyulmasının gerekçesi olarak ifade edilebilir.

III. ANAYASA MAHKEMESİ'NİN DAĞILMA DURUMUNUN TESPİTİ İLE İLGİLİ KARARLARININ ANALİZİ

AYM 1983 yılından 2021 yılı Nisan ayına kadar dağılıma durumunun tespitine ilişkin otuz dokuz adet karar vermiştir. Bu otuz dokuz karar, otuz yedi siyasi partiye ilişkindir. AYM, ilk önce Adalet Partisi ve Eşitlik Partisi'nin hukuki varlıklarının devam ettiği yönünde karar vermişken yaklaşık iki yıl sonra yapılan diğer bir talepte dağılıma durumunun tespitine karar vermiştir.²⁵

AYM dağılıma durumunun tespitine ilişkin başvurularda üç tür karar vermektedir. Eğer başvuru sürecinde siyasi parti kapanmışsa veya başka bir partiyle birleşmişse "karar verilmesine yer olmadığına", siyasi partinin hukuki varlığı devam ediyorsa talebin "reddine" ve siyasi partinin hukuki varlığı devam etmiyorsa "dağılıma durumunun tespit edilmesine" karar vermektedir.

Tablo - 1: Dağılıma Durumunun Tespiti Başvurularına İlişkin Kararların Dağılımı

KARAR VERİLMESİNE YER OLMADIĞINA	4
HUKUKİ VARLIĞIN SONA ERDİĞİNİN TESPİTİNE	23
HUKUKİ VARLIĞIN DEVAM ETTİĞİNDEN REDDİNE	12

Tablo - 2: Hukuki Varlığın Devam Ettiğine Dair Kararlar

OYBİRLİĞİ	2
OYÇOKLUĞU	10

Tablo - 3: Dağılıma Durumunun Tespiti Kararlar

OYBİRLİĞİ	22
OYÇOKLUĞU	1

²¹ UZUN, C. Duran: *Siyasi Partilerin Finansmanı Devlet Yardımı, Sınırlamalar ve Mali Denetim*, SETA Yayınları-110, İstanbul, 2014, s. 21.

²² GÖZLER, s. 447.

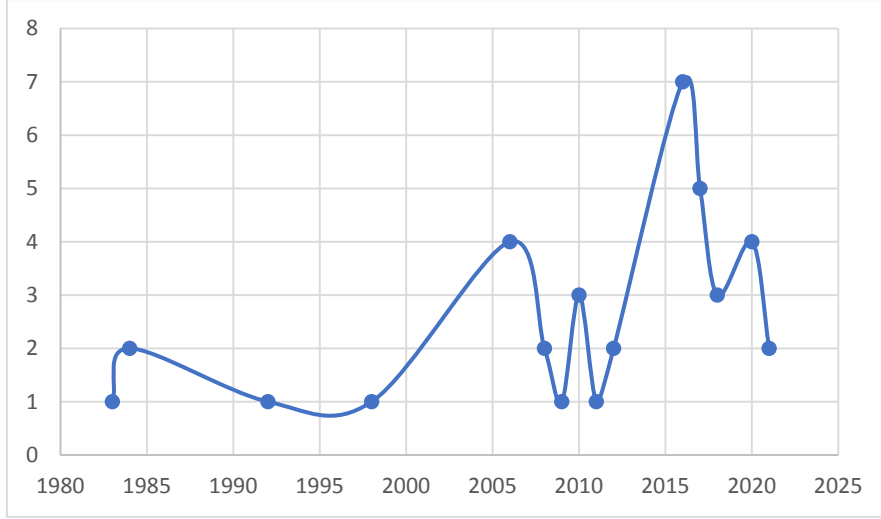
²³ <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/tabela-partileri-kapatilacak-2613357> (E.T. 31.03.2021).

²⁴ <https://www.sabah.com.tr/yasam/2016/01/18/siyasi-partiye-kumar-baskini> (E.T. 31.03.2021).

²⁵ AYM, T. 12.07.2006, E. 2002/3 (Değişik İşler), K. 2006/2; AYM, T. 15.10.2009, E. 2009/3 (Değişik İşler), K. 2009/2; AYM, T. 12.07.2006, E. 2002/9 (Değişik İşler), K. 2006/5; AYM, T. 24.03.2010, E. 2009/2 (Değişik İşler), K. 2010/1.

Yukarıdaki verilerden hareketle Anayasa Mahkemesinin önüne gelen dosyalarda dağılma durumunun tespitine ilişkin karar verme yönünde bir eğilim ve bu konuda da üyeler arasında fikir birliği olduğu söylenebilir. Bununla beraber çoğunluk görüşünün dağılma durumunun tespiti talebinin reddi yönünde olduğu durumlarda bile muhalif kalan bazı üyelerin dağılma durumunun tespitine ilişkin karar verme yönünde bir eğilimlerinin olduğu görülmektedir.

Grafik - 1: Yıllara Göre Dağılma Durumunun Tespitine Yönelik Kararların Dağılımı

Siyasi Partiler Kanunu'nun ilk haline göre Kanun'a aykırı faaliyetleri sebebiyle Anayasa Mahkemesinin ihtarında bulunulması kararına altı ay içinde uyulmaması halinde ilgili siyasi parti hakkında Anayasa Mahkemesinde kapatma davası açılmaktaydı.²⁶ İhtar yaptırımına uymayan siyasi partiler için öngörülen kapatma yaptırımı, önce 2003 yılında devlet yardımından yoksun bırakma olarak değiştirilmişse de 2009 yılında devlet yardımından yoksun bırakma yaptırımını AYM tarafından iptal edilmiştir.²⁷ İhtar yaptırımının etkisizleşmesi sebebiyle 2000 yılından itibaren siyasi partilerin dağılma durumunun tespitine ilişkin başvuruların arttığı yukarıdaki grafikten görülmektedir. Gerçekten de dağılma durumunun tespitine yönelik başvuruların beşi 1984-1999 yılları arasında yapılmış olup geri kalan 34 başvuru 2000-2021 yılları arasında yapılmıştır.

IV. İHTAR BAŞVURULARININ KARARA BAĞLANMA SÜRELERİ

Siyasi partilerin dağılma durumlarının tespitinin karara bağlanma süreleri için herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Siyasi partilerin dağılma durumunun tespiti, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının talebi üzerine ilgili siyasi partinin savunması alındıktan sonra karara bağlanacak basit usule tâbi işlemlerdir. Bu haliyle bu işlemin makul bir süre içerisinde sonuçlanması beklenir.

Tablo - 4: Dağılma Durumu Tespiti Başvurularının Karara Bağlanma Sürelerinin Sınıflandırılması

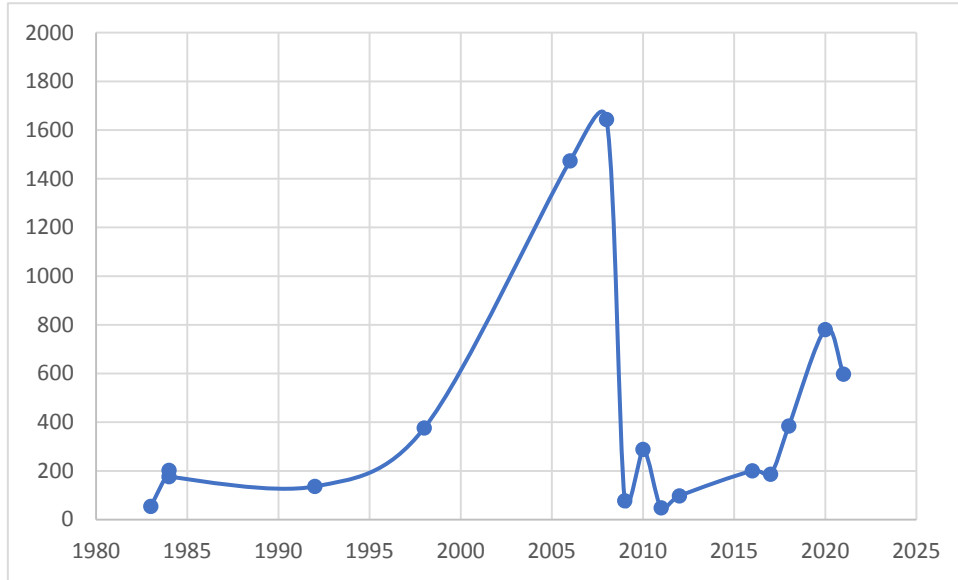
Karar Alma Süresi	Karar Sayısı
180 Günden Az	10
180-365	15
365-1100	8
1100-2013	7

²⁶ TURHAN, Mehmet: "Siyasi Partilere İhtar", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2002, Cilt 57, Sayı 1, s. 144.

²⁷ ÜZELTÜRK, Sultan T. / KÜÇÜK Tevfik S.: *Anayasa Hukuku ve Türk Anayasa Hukuku Uygulamaları*, Legal Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 133; AYM, T. 11.06.2009, E. 2008/5, K. 2009/81.

Anayasa Mahkemesinin siyasi partilerin dağılma durumu başvurularını ortalama karara bağlama süresi 485 gündür. Dağılma durumlarının tespiti başvurularının karara bağlanma sürelerinin hesaplanmasında başlangıç olarak Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının başvuru tarihi, bitiş olarak ise Anayasa Mahkemesinin karar tarihi belirlenmiştir. Yukarıdaki tablodan görüleceği gibi AYM dağılma durumlarının tespiti başvurularının dörtte birini makul sayılabilecek yüz seksen günlük (altı ay) sürenin altında karara bağlamışken dörtte üçünü yüz seksen günün üstünde karara bağlamıştır.

Grafik - 2: Yıllara Göre Dağılma Durumu Tespiti Başvurularının Ortalama Karara Bağlanma Süreleri

Yukarıdaki grafikten Anayasa Mahkemesinin siyasi partilerin dağılma durumlarının tespiti başvurularını karara bağlanması açısından istikrarlı bir süreç takip etmediği görülmektedir. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının 2002 yılında dört siyasi parti ile ilgili yaptığı dağılma durumunun tespitine ilişkin başvuruların dört yıllık bir incelemenin ardından 2006 yılında sonuçlandığı ve bu kararların karar tarihinden yaklaşık iki yıl sonra 2008 yılında Resmi Gazete’de yayımlandığı da belirtilmelidir.²⁸

Yukarıda işaret edilen sakıncaların bertaraf edilmesini sağlamak amacıyla siyasi partilerin dağılma durumlarının tespiti başvurularının karara bağlanması için Siyasi Partiler Kanunu’na 2014 yılında eklenen siyasi parti isim, amblem ve rumuzlarının sicilden terkin edilmesine yönelik başvurulara öngörülen 30 (otuz) günlük süreye benzer azami bir kanuni süre belirlenmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

V. DAĞILMA DURUMUNUN TESPİTİ BAŞVURU KARAR SÜRECİ

Medeni Kanun’a göre dağılma durumunun tespitini her ilgili talep edebilir. AYM içtihatlarına göre siyasi partilerin dağılma durumunun tespitini talep edebilecek ilgililer siyasi partilerin yasal temsilcileri ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığıdır. AYM, siyasi parti genel başkanını dağılma durumunun tespiti açısından ilgili olarak kabul etmişken sonradan istifa eden siyasi parti kurucu üyesinin dağılma durumunun tespiti açısından ilgili olmadığına karar vermiştir.²⁹

AYM, kendisine yapılan dağılma durumunun tespiti başvurusunun ardından ilgili siyasi partiden savunma yapmasını talep etmektedir. AYM, siyasi parti savunmasında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının iddiaları aleyhinde beyanda bulunması halinde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığından ilgili siyasi partinin iddiaları hakkında görüş almaktadır. Bu sürecin ardından dosya rapor düzenlemesi için

²⁸ AYM, T. 12.07.2006, E. 2002/4 (Değişik İşler), K. 2006/3.

²⁹ AYM, T. 16.03.2006, E. 2015/2 (Değişik İşler), K. 2016/4.

raportöre sevk edilmektedir. AYM gerekli incelemeyi yaparak uyuşmazlığı esas hakkında hüküm kurmaktadır.³⁰ AYM dağılma durumunu tespit etmesi halinde münfesi siyasi partinin mallarının hazineye geçirilmesine karar vermektedir.³¹

VI. DAĞILMA DURUMUNUN TESPİTİNE İLİŞKİN KARARLAR

Türk Medeni Kanunu'nun 87. maddesine göre siyasi partilerin dağılma durumunun tespitine aşağıdaki hallerde karar verilebilir.

“1-Amacın gerçekleşmesi, gerçekleşmesinin olanaksız hâle gelmesi veya sürenin sona ermesi,

2-İlk genel kurul toplantısının kanunda öngörülen sürede yapılmamış ve zorunlu organların oluşturulmamış olması,

3-Borç ödemedede acze düşmüş olması,

4-Tüzük gereğince yönetim kurulunun oluşturulmasının olanaksız hâle gelmesi,

5-Olağan genel kurul toplantısının iki defa üst üste yapılamaması.”

A. Olanaksızlık Hali

Bu kriterlerin esasen tüzel kişilerin tamamı için öngörülmesi sebebiyle bir kısmı niteliği itibariyle siyasi partilere uygulanması açısından fiili imkânsızlık içermektedir. Sürenin sona ermesi ve amacın gerçekleşmesi siyasi partiler açısından uygulanabilecek kriterler değildir, fakat amacın gerçekleşmesinin olanaksız hale gelmesi siyasi partiler açısından uygulanabilir niteliktedir. Anayasa Mahkemesinin siyasi partilerin dağılma durumunun tespiti uygulamasında, tüzük gereğince, yönetim kurulunun oluşturulmasının imkânsız hale gelmesini ve amacın gerçekleşmesinin olanaksız hale gelmesini beraber uygulamayı tercih ettiği söylenebilir. Burada önemli olan nokta, yönetim kurulunun oluşturulmasına ilişkin olanaksızlığın bir süreklilik arz etmesi gerekliliğidir.³² AYM, partide kayıtlı üye kalmaması ya da dokuz üye kalması durumunda amacın gerçekleşmesinin ve yönetim kurulunun oluşmasının imkânsız hale geleceğine hükmetmiştir.³³

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'na göre genel merkez yönetim kurulunun oluşması için en az 46 üyenin siyasi partiye kayıtlı olmasının zorunlu olduğuna dair açıklamalara iddianamelerde yer vermektedir. AYM, siyasi partiler açısından kayıtlı otuz üyenin hukuki varlığın devamı açısından yeterli olduğuna karar vermiştir.³⁴ Bu çerçevede AYM, otuz üyeden fazla fakat 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'na veya ilgili siyasi parti tüzüğüne göre genel merkez yönetim kurulunun oluşması için aranan üye sayısından az üyenin siyasi partiye kayıtlı olmasını siyasi partinin dağılma durumunun tespitine gerekçe teşkil etmeyeceğine karar vermiştir.

B. Borç Ödemedede Acze Düşmüş Olması

Siyasi partiler amaçlarına ulaşmak için yürüttükleri siyasi faaliyetleri esnasında ekonomik faaliyetlerde bulunurlar. Siyasi partilerin milletvekili adaylarının tanıtımı için bastırılan el ilanları, siyasi parti faaliyetlerinin yürütüldüğü gayrimenkul ile ilgili kat maliki ile akdedilen kira sözleşmesi örnek olarak verilebilir. Burada siyasi parti ile matbaa ve siyasi parti ile kat maliki arasında borç ilişkisini de

³⁰ AKKAYA, Tolga: “Medeni Usul Hukukunda Hükümün (Nihai Kararların) Tamamlanması”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2021, Cilt 25, Sayı 1, s. 24.

³¹ AYM, T. 14.01.2021, E. 2019/11 (Değişik İşler), K. 2021/3.

³² BENLİ, s. 62.

³³ AYM, T. 25.08.1983, E. 1983/1 (Değişik İşler), K. 1983/1; AYM, T. 24.11.1992, E. 1992/3 (Değişik İşler), K. 1992/4; AYM, T. 28.11.1998, E. 1997/5 (Değişik İşler), K. 1998/5; AYM, T. 16.03.2016, E. 2015/10 (Değişik İşler), K. 2016/5.

³⁴ AYM, T. 12.07.2006, E. 2002/9 (Değişik İşler), K. 2006/5.

kapsayan bir hukuki ilişkinin doğduğu kabul edilebilir. Her ne kadar 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 67. maddesine göre siyasi partilerin borç alamayacakları ilkesi benimsenmişse de bu yasağın “nakdi” bir borç ilişkisi olduğu kabul edilmelidir.³⁵ Bu çerçevede “borç ödemede acze düşmüş olmak” kriterinin siyasi partiler açısından uygulanabilir nitelikte olmadığı değerlendirilse de siyasi faaliyetler yürütülürken yapılan “sözleşmelerden” veya siyasi partinin “haksız fiilinden” kaynaklı bir borç doğması muhtemeldir.

Bu çerçevede bir siyasi partinin acze düşmesi; para ve diğer maddi ihtiyaçların gelirlerden temin edilememesi, olağan dışı düzeyde borçlanması ve gelir-gider dengesinin onarılamayacak şekilde bozulması ve bu nedenle de yakıt, personel, aydınlatma ve kırtasiye giderleri gibi asgari gereksinimlerin dahi karşılanamaması hali olarak tanımlanabilir.³⁶ AYM bu zamana kadar, borçlunun ödeme araçlarından yoksunluğundan kaynaklı olarak ödemekle yükümlü olduğu nakdi borçlarını ödeme konusundaki süreli iktidarsızlığı³⁷ olarak da tanımlanan borç ödemede acze düşme kavramı temele alarak herhangi bir dağılıma durumu kararı vermemiştir.

C. İlk Büyük Kongrenin Toplanmaması

AYM dağılıma durumunun tespitinde, siyasi partilerin tüzel kişiliğini genel merkez özelinde tek bir tüzel kişilik olarak değerlendirmektedir. Bu çerçevede genel kuruldan anlaşılması gereken Siyasi Partiler Kanunu'nun 14. maddesinde ifadesini bulan “büyük kongredir”. Aynı maddeye göre ilk büyük kongre, kurucular kurulu tarafından kuruluşa ait bilgi ve belgelerin verilmesinden başlayarak iki yıl içerisinde toplanmak zorundadır.

Kongreler daha önceden ilan edilmiş günlerde, belirlenmiş gündemlerde, divan/sandık kurulu yönetim ve denetiminde yapılan, siyasi partilerin en yüksek karar toplantıları olarak tanımlanabilir. Yasa koyucu siyasi parti kongrelerinin, siyasi parti yöneticilerinin parti üyelerine doğrudan, kamuoyuna ise dolaylı olarak hesap verecekleri bir platform olmasını öngörmüştür.³⁸ Bu çerçevede siyasi partilerin kongrelerinin zamanında toplanmaması dağılıma durumunun tespitinde en önemli kriterlerden birini teşkil etmektedir.

AYM, siyasi partilerin dağılıma durumunu tespit ederken başka kriterler var olsa dahi, büyük kongrenin iki yıl içerisinde toplanmamış olmasını ağırlıklı olarak temel gerekçe kabul etmektedir. Örneğin, siyasi partinin kendiliğinden dağılıma durumunun tespiti talebine katıldıklarını açıklasalar bile dağılıma durumunun tespitinin gerekçesi büyük kongrenin toplanmaması olmaktadır.³⁹ Bunun altında yatan temel sebep, büyük kongrenin ilk iki yıl içerisinde toplanmamış olması kriterine -amacın gerçekleşmesinin ve yönetim kurulunun oluşturulmasının olanaksız hale gelmesi gibi gerekçelerin aksine- itiraz edilebilirliğin daha düşük olması ve bu kriterin yoruma açık olmamasıdır.

AYM dağılıma durumunun tespiti başvurularında toplanan büyük kongrenin hukuka uygun gerçekleşip gerçekleşmediğini göz önünde bulundurmaktadır. Örneğin AYM, toplantı yeter sayısı sağlanmadan gerçekleşen büyük kongrenin ve toplantı yeter sayısı açısından salt çoğunluğun sağlanmadığı ilk toplantı ile toplantı yeter sayısı açısından çoğunluk aranmaksızın gerçekleştirilecek ikinci toplantı arasında yeterli süre olmaması halinde büyük kongrenin geçerli olmadığına hükmetmiştir.⁴⁰ AYM büyük kongre esnasında Kanun'un aradığı zorunlu organların kurulmamış olmasını da denetlemektedir. Siyasi Partiler Kanunu'nun 13. maddesine göre kurulması zorunlu organlar; merkez disiplin kuru-

³⁵ MEHTER, s. 67-68.

³⁶ BENLİ, s. 49.

³⁷ UMAR, Bilge: “Aciz Hali - Borca Bataklık Kavramlarının Farkı ve Bu Yönden Yeni Medeni Kanun Metninin Düştüğü Bir Yanlışlık (Medeni Kanun m. 605 f. II, 618)”, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2002, Cilt 1, Sayı 1, s. 320.

³⁸ İYİMAYA, Ahmet: “Siyasal Parti Kongrelerinin Yargısal Denetimi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2006, Sayı 64, s. 192.

³⁹ AYM, T. 26.01.2011, E. 2010/6 (Değişik İşler), K. 2011/1.

⁴⁰ AYM, T. 21.06.2018, E. 2017/2 (Değişik İşler), K. 2018/6.

lu, merkez karar, yönetim ve icra organlarıdır. AYM, büyük kongre esnasında bu organlardan birinin Siyasi Partiler Kanunu'nda öngörülen şekilde oluşmaması durumunda büyük kongrenin geçerli olmadığına hükmetmektedir.⁴¹

D. Büyük Kongrenin İki Defa Üst Üste Toplanmaması

Siyasi partiler açısından olağan genel kurul toplantısından anlaşılması gereken büyük kongredir. Siyasi Partiler Kanunu'nun 14. maddesine göre büyük kongre siyasi partilerin tüzüğünde gösterilen süreler içinde toplanır, fakat bu süre iki yıldan az, üç yıldan çok olamaz. Bu çerçevede AYM, siyasi partinin büyük kongresi tüzüğünde belirtilen süre zarfında son kongresinin üzerinden dört ila altı yıl geçmesine rağmen toplanmamışsa siyasi partinin dağılma durumunu tespit etmektedir. Örneğin, AYM tüzüğünde büyük kongrenin iki yılda bir toplanacağını öngören siyasi parti hakkında dört yıl sonra dağılma durumunun tespitini talep etmişken tüzüğünde büyük kongrenin üç yılda bir toplanacağını öngören siyasi parti hakkında altı yıl sonra dağılma durumunun tespitini talep etmiştir.⁴² Olağanüstü büyük kongrenin toplanmış olması, olağan büyük kongre toplanması yükümlülüğünü ortadan kaldırmamaktadır.⁴³

E. Diğer Tali Gerekliler

AYM bugüne kadarki kararlarında siyasi partilerin dağılmasını yukarıda sayılan kriterlerden en az birine dayanarak vermiştir, fakat Anayasa Mahkemesinin bu kararları bazı tali gereklilerle kuvvetlendirdiğini de ifade edebiliriz:

- Siyasi partinin dağılma durumunu kabul etmesi,⁴⁴
- Partinin kuruluşunu takiben hiçbir yerde teşkilatlanmaması,⁴⁵
- Partinin kuruluşunu takiben sınırlı sayıda teşkilat kurmasına rağmen hiç üye kaydetmemesi ve hiç faaliyette bulunmaması,⁴⁶
- Genel başkanlık makamının doldurulmaması.⁴⁷

VII. DAĞILMA DURUMUNUN TESPİTİ TALEBİNİN REDDİNE İLİŞKİN KARARLAR

AYM, hukuki varlığının devam ettiği hükmettiği siyasi partilere ilişkin dağılma durumunun tespit edilmesi talepleri hakkında "ret" kararı verebilmektedir. Birinci olarak AYM, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının siyasi partinin dağılma durumunun tespiti başvurusunun ardından ilgili siyasi partinin büyük kongresini toplaması durumunda talebin reddine hükmetmektedir.⁴⁸ Hatta ilgili siyasi partinin savunmasında büyük kongreyi toplayacağını beyan etmesi durumunda, makul bir süre büyük kongrenin toplanmasını beklemekte ve ona göre başvuruyu karara bağlamaktadır.⁴⁹

AYM ayrıca, ilgili siyasi parti hakkında daha önceden yasal sürelerde kongreyi toplamaması sebebiyle iltarda bulunulması yönünde karar verilmesine ve bu kararın tebliğinin ardından altı aylık

⁴¹ AYM, T. 21.06.2018, E. 2017/6 (Değişik İşler), K. 2018/8.

⁴² AYM, T. 14.01.2021, E. 2019/9 (Değişik İşler), K. 2021/2; AYM, T. 31.05.2017, E. 2017/1 (Değişik İşler), K. 2017/5.

⁴³ BENLİ, s. 72.

⁴⁴ AYM, T. 26.01.2011, E. 2010/6 (Değişik İşler), K. 2011/1; AYM, T. 08.12.2010, E. 2010/1 (Değişik İşler), K. 2010/7; AYM, T. 15.10.2009, E. 2009/3 (Değişik İşler), K. 2009/2.

⁴⁵ AYM, T. 28.12.1998, E. 1997/5 (Değişik İşler), K. 1998/5; AYM, T. 08.01.2008, E. 2004/2 (Değişik İşler), K. 2008/5; AYM, T. 24.11.1992, E. 1992/3 (Değişik İşler), K. 1992/4.

⁴⁶ AYM, T. 24.03.2010, E. 2009/2 (Değişik İşler), K. 2010/1; AYM, T. 08.01.2008, E. 2002/6 (Değişik İşler), K. 2008/6.

⁴⁷ AYM, T. 08.01.2008, E. 2004/2 (Değişik İşler), K. 2008/5; AYM, T. 24.11.1992, E. 1992/3 (Değişik İşler), K. 1992/4.

⁴⁸ AYM, T. 25.06.2020, E. 2018/8 (Değişik İşler), K. 2020/20.

⁴⁹ AYM, T. 13.02.2017, E. 2017/4 (Değişik İşler), K. 2017/9.

yasal süre geçmesine rağmen büyük kongre toplanmamış olsa bile dağılma durumunun tespit edilmesine ilişkin talebin ardından büyük kongre toplanması durumunda talebin reddine hükmetmektedir.⁵⁰

AYM üyelerinin bazıları, karşı oylarında yasal sürede büyük kongrenin toplanmaması ile siyasi partinin hukuki varlığının sona erdiğini, Anayasa Mahkemesinin sonradan almış olduğu kararın mevcut hukuki durumun tespitine yönelik olduğunu, bu çerçevede yasal sürenin geçmesiyle siyasi partinin hukuki varlığı sona erdiğinden yasal sürenin ardından gerçekleşen büyük kongrenin siyasi partinin hukuki varlığının devamına karine teşkil etmediğini ifade etmişlerdir.⁵¹ Fakat Anayasa Mahkemesinin müstakar içtihadı, yasal süre geçmesine rağmen sonradan büyük kongrenin toplanması durumunda ilgili siyasi partilerin hukuki varlığının sona ermediği yönünde gelişmiştir. Anayasa Mahkemesinin bu içtihadı, siyasi faaliyetlerine devam etme yönünde gecikmiş de olsa irade ortaya koyan siyasi partilere faaliyetlerine devam etme imkânı sağladığından demokratik değerlerle uyumludur.

İkinci olarak AYM, bilahare terk ettiği içtihadına göre Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının ilgili siyasi partinin dağılma durumunun tespitini talep etmeden önce ihtar başvurusunda bulunmaması durumunda talebin reddine hükmetmekteydi.⁵² Fakat AYM sonradan bu içtihadını terk ederek siyasi partinin dağılma durumu tespitini talep edilmesinden önce ihtar başvurusunda bulunması zorunluluğu olmadığına hükmetmiştir.

AYM, geçerli ve tebligata esas bir merkezin varlığını parti yetkililerinin parti tüzel kişiliğinin devamı yönündeki beyanlarını dağılma durumunun reddi açısından tali gerekçeler olarak değerlendirmekle birlikte siyasi parti organlarının Ankara dışında faaliyet göstermesinin dağılma durumunun tespiti açısından bir önemi olmadığına işaret etmiştir.⁵³

VIII. DAĞILMA DURUMUNUN TESPİTİNE KARAR VERİLMESİNE YER OLMADIĞINA İLİŞKİN KARARLAR

AYM, siyasi partilerin dağılma durumunun tespitine ilişkin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının talebinin ardından ilgili siyasi partiden konu hakkındaki savunmalarını talep etmektedir. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının siyasi partinin dağılma durumunun tespitini talep etmesinin ardından ilgili siyasi partinin büyük kongresinde başka bir siyasi parti ile birleşme veya kapanma kararı alması durumunda talebin konusuz kaldığından bahisle karar verilmesine yer olmadığı yönünde karar vermektedir.⁵⁴

AYM, siyasi partiler kapanma yönünde karar almaması veya alamaması halinde dağılma durumunun tespitine yönelik sürece dâhil olmaktadır. Anayasa Mahkemesinin dağılma durumunun tespitine yönelik verdiği karar, kapatılma benzeri hukuki sonuçlar doğurması sebebiyle mahkeme tarafından son çare olarak değerlendirilmektedir. Daha açık bir ifadeyle AYM siyasi parti kapanma kararını, dağılma durumunun tespitine ilişkin karara tercih etmektedir. Anayasa Mahkemesinin bu içtihadı demokratik hayatın vazgeçilmez unsuru olan siyasi partilerin hukuki varlıklarını bir mahkeme kararı ile değil de iradi bir kararla sona erdirilmesini teşvik etmesi ve öncelmesi açısından demokratik değerlerle uyumludur.

SONUÇ

Temel amacı ülkeyi yönetmek olan siyasi partilerin kanunların aradığı asgari standartları karşılamaları ve en azından hukuki varlıklarını devam ettirerek faaliyetlerini sürdürmeleri beklenir. Aksi halde siyasi partilerin bu eylemsizlik halleri sebebiyle dağılma durumlarının tespit edilmesi gereklidir.

⁵⁰ AYM, T. 16.03.2016, E. 2015/3 (Değişik İşler), K. 2016/1.

⁵¹ AYM, T. 25.06.2020, E. 2018/8 (Değişik İşler), K. 2020/20.

⁵² AYM, T. 17.05.2012, E. 2012/2 (Değişik İşler), K. 2012/3.

⁵³ AYM, T. 09.10.1984, E. 1984/440 (Değişik İşler), K. 1984/24.

⁵⁴ AYM, T. 31.05.2017, E. 2017/1 (Değişik İşler), K. 2017/5; AYM, T. 20.09.1984, E. 1984/129 (Değişik İşler), K. 1984/22.

Anayasa Mahkemesinin dağılma durumunun tespitinde ilgili siyasi partinin savunmasını alması, yasal süreler dolduktan sonra olsa da yükümlülüklerin yerine getirilmesi halinde ilgili siyasi partilerin dağılma durumlarının tespiti taleplerini reddederek hukuki varlıklarının devam ettiklerine hükmetmesi, dağılma durumunun tespiti sürecinde kapanma ve başka bir siyasi partiyle birleşme kararı alan siyasi partilere yönelik yapıcı yargısal tutumları demokratik değerlerle uyumludur.

Siyasi partiler demokratik hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır ve dağılma durumlarının tespit edilmesi kapatılmaya benzer sonuçlar doğurmaktadır. Siyasi partilerin kapatılma benzeri sonuç doğuran dağılma durumunun tespitinin hangi hallerde geçerli olacağı, bunun yargılama usullerinin yollama ile özel kanunda değil de genel kanunda yer alması siyasi partilerin anayasal değerleri ile uyumlu değildir. Yasama organının siyasi partiler hukukuna ilişkin farkındalığının yüksek olması ve gelişen koşullar ışığında yeni fiili ve hukuki durumlar karşısında inisiyatif alması oldukça önemlidir.⁵⁵

Siyasi Partiler Kanunu'nda siyasi partilerin dağılma durumu ile ilgili açık bir düzenlemenin yer almaması sebebiyle uygulama yorum yoluyla ve içtihadı olarak daralıp genişlemektedir. Örneğin AYM, bir dönem dağılma durumunun tespiti ile ilgili olarak ihtar başvurusunu bir ön şart olarak belirlemişken daha sonra bu içtihadını terk etmiştir. Benzer şekilde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı 2002 yılında, 2001 yılında kurulan bir siyasi parti hakkında kuruluş tarihinden on dört ay sonra dağılma durumunun tespitini talep etmiştir.⁵⁶

Siyasi partilerle ilgili yasal düzenlemeler, siyasi partilerin içinde faaliyet gösterdiği kurumsal düzenleyici ortamın hem yapılarının hem de davranışlarının önemli bir belirleyicisi olarak kabul edilmektedir.⁵⁷ Siyasi parti davranışlarını ve siyasi parti mevzuatını değiştirmeyi amaçlayan Avrupa, kurumlarının bu süreçte güçlü bir normatif ve düzenleyici standart uyguladığını göstermiştir.⁵⁸

Bu çerçevede Siyasi Partiler Kanunu'nda, siyasi partilerin dağılma durumunun tespitine ilişkin net, anlaşılır ve tereddüde mahal bırakmayacak yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Anayasa Mahkemesinin oluşturduğu içtihat temelinde siyasi partilere özgü dağılma durumu tespit nedenleri Siyasi Partiler Kanunu'nda açıkça düzenlenmelidir. Ayrıca Siyasi Partiler Kanunu'nda, dağılma durumunun tespiti talebinin hangi makam ya da kişiler tarafından yapılabileceği, başvuru ve karar sürecinde savunma aşamasını kapsayacak usul kuralları da düzenlenmelidir.

Dağılma durumunun tespiti başvurularının makul sürede karara bağlanması ve Anayasa Mahkemesinin gündeminde uzunca bir süre bekletilmesinin önlenmesi amacıyla Siyasi Partiler Kanunu'na 2014 yılında eklenen siyasi parti isim, amblem ve rumuzlarının sicilden terkin edilmesine yönelik başvurularda öngörülen 30 (otuz) günlük süreye benzer azami bir kanuni sürenin siyasi partilerin dağılma durumunun tespitinde de uygulanmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

⁵⁵ GÜLER, *Seçimlerin Yönetim ve Denetiminde Görev Alan Kurumların Yapısal ve İşlevsel Sorunlarını Giderici Çözümler*, s. 158-159.

⁵⁶ AYM, T. 12.07.2006, E. 2002/9 (Değişik İşler), K. 2006/5.

⁵⁷ GAUJA, Anika: "Comparative Gatekeeper Provisions in Party and Electoral Law: Sustaining the Cartel?", *The Legal Regulation of Political Parties Working Paper 10*, 2011, s. 3.

⁵⁸ MOLENAAR, Fransje: "The Development of European Standards on Political Parties and Their Regulation", *The Legal Regulation of Political Parties Working Paper 4*, 2010, s. 42.

KAYNAKÇA

- AKÇAAL, Mehmet: “Derneğin Mahkeme Kararıyla Sona Ermesi”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2020, Cilt 11, Sayı 1, s. 73-84.
- AKINTÜRK Turgut / ATEŞ Derya: *Medeni Hukuk*, 23. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2017.
- AKKAYA, Tolga: “Medeni Usul Hukukunda Hükümün (Nihai Kararların) Tamamlanması”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2021, Cilt 25, Sayı 1, s. 19-60.
- BENLİ, Fatma: *Derneklerin Sona Erme Nedenleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan: “Hukukumuzda Kamu Tüzel Kişiliği Kavramı ve Kıstasları”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 2016, Sayı 7, s. 373-398.
- ÇELİKİYAY, H. Sabri: *1982 Anayasası ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Türkiye’de Siyasi Parti Kapatma Rejimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002.
- European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission): *Guidelines on Political Party Regulation by OSCE/ODIHR and Venice Commission Adopted by the Venice Commission at its 84th Plenary Session (Venice, 15-16 October 2010)*, 2010.
- GAUJA, Anika: “Comparative Gatekeeper Provisions in Party and Electoral Law: Sustaining the Cartel?”, *The Legal Regulation of Political Parties Working Paper 10*, 2011.
- GÖZLER, Kemal: *Türk Anayasa Hukuku*, 3. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019.
- GÜLER, Fatih: “1982 Anayasası Döneminde Açılan Siyasi Parti Kapatma Davalarında Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Yargısal Tutumları Üzerine Ampirik Bir Araştırma”, *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi (JEBPIR)*, 2021, Cilt 7, Sayı 1, s. 192-208.
- GÜLER, Fatih: “Anayasa Mahkemesi Tarafından Siyasi Partilerin Mali Denetim Sonucunda İçtihadı Olarak Oluşturulan Yeni Bir Karar Türü: Kabul Edilmesinin Mümkün Olmaması”, *Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi*, 2021, Cilt 2, Sayı 1, s. 34-51.
- GÜLER, Fatih: *Seçimlerin Yönetim ve Denetiminde Görev Alan Kurumların Yapısal ve İşlevsel Sorunlarını Giderici Çözümler*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2021 (Seçimlerin Yönetim ve Denetiminde Görev Alan Kurumların Yapısal ve İşlevsel Sorunlarını Giderici Çözümler).
- İYİMAYA, Ahmet: “Siyasal Parti Kongrelerinin Yargısal Denetimi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2006, Sayı 64, s. 189-250.
- MEHTER, Hamdi: *Siyasi Partilerin Mali İşlemleri ve Denetimleri*, Genişletilmiş 2. Baskı, TÜRMOB Yayınları-344, Ankara, 2008.
- MOLENAAR, Fransje: “Latin American Regulation of Political Parties: Continuing Trends and Breaks with the Past”, *The Legal Regulation of Political Parties Working Paper 17*, 2012.
- MOLENAAR, Fransje: “The Development of European Standards on Political Parties and Their Regulation”, *The Legal Regulation of Political Parties Working Paper 4*, 2010.
- ORMANOĞLU, Hatice Derya: “Türkiye’de Seçim Barajı Uygulamasının Temsilde Adalet İlkesine Etkisi”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2020, Cilt 6, Sayı 2, s. 387-410.
- ÖDEN, Melih: *Türk Anayasa Hukukunda Siyasi Partilerin Anayasaya Aykırı Eylemleri Nedeniyle Kapatılmaları*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2003.
- ÖZCAN Hüseyin / YANIK Murat: *Siyasi Partiler Hukuku*, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Der Yayınları, 2011.
- SALDIRIM Mustafa: “Cumhuriyet Savcısı’nın Özel Hukukta Dernek ve Sendika Tüzel Kişiliğinin Sona Erdirilmesine İlişkin Görevleri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2005, Sayı 59, s. 359-376.

- ŞAHİN, Adil: “İnsan Hakları Hukukunda Siyasal Parti Özgürlüğü ya da AİHM’in 30 Haziran 2009 Tarihli Batasuna Kararını Yeniden Düşünmek”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2010, Cilt 65, Sayı 1, s. 135-174.
- TOPÇUOĞLU, Metin: “Anonim Şirketlerin Mahkeme Kararıyla Feshi”, *Öneri Dergisi*, 1997, Cilt 2, Sayı 8, Adnan Tezel Anısına Özel Sayı, s. 99-115.
- TURHAN, Mehmet, “Siyasi Partilere İhtar”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2002, Cilt 57, Sayı 1, s. 137-155.
- UMAR, Bilge: “Aciz Hali - Borca Bataklik Kavramlarının Farkı ve Bu Yönden Yeni Medeni Kanun Metninin Düştüğü Bir Yanlılık (Medeni Kanun m. 605 f. II, 618)”, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2002, Cilt 1, Sayı 1, s. 329-326.
- UZUN, C. Duran: *Siyasi Partilerin Finansmanı Devlet Yardımı, Sınırlamalar ve Mali Denetim*, SETA Yayınları-110, İstanbul, 2014.
- ÜZELTÜRK, Sultan T. / KÜÇÜK, Tefik S.: *Anayasa Hukuku ve Türk Anayasa Hukuku Uygulamaları*, Legal Yayınevi, İstanbul, 2013.
- YENİCE, Kazım: “Dernekler - Yönetimsel ve Yargısal Denetim”, *Danıştay Dergisi*, 1977, Sayı 26-27, s. 4-19.